

Alicia al país de les meravelles

Es commemoren els 150 anys de la primera edició de la novel·la infantil de Lewis Carroll

fins a ocupar tot l'interior d'una casa i ha de treure els braços per les finestres. Per bé que s'hi adapta, Alicia sent un gran desconcert davant aquests canvis corporals. Quan es troba l'Erugot i aquest li pregunta qui és, Alicia tímida diu que no ho sap, que amb tants canvis com ha patit ja no sap qui és: "No sóc jo mateixa." La novel·la fa patent el desconcert d'un nen davant les metamorfosis de la natura, que viu en primera persona el fascinant desenvolupament en pocs anys del seu cos.

Però sobretot hi ha el desconcert de descobrir les normes d'un món amb unes altres lleis. No és que el món de les meravelles sigui absurd, sinó que és diferent del nostre, i Alicia se'n adapta i és prou llesta per adaptar-s'hi i, quan convé, enfrontar-s'hi. És el que els nens fan per naturalesa: observar amb atenció continuada com funcionen les coses per adaptar-se a la realitat.

Ara bé, en aquella societat subterrània, que nega el dret de qüestionar l'autoritat o d'oposar-se a la injustícia, Alicia defensa a capa i espasa els valors d'allà on prové, defensa el dret individual, defensa la Carta de Sota davant la tirania de la Reina de Cors. Per això, sentim íntimament Alicia com una contemporània

Alicia al país de les meravelles és una de les obres de la literatura més populars de tots els temps. Se n'han editat milions d'exemplars i ha estat traduïda a centenars de llengües. Juntament amb la Bíblia i les obres de Shakespeare, és el llibre més citat en el món occidental. Passats 150 anys de la publicació, conserva intactes el poder i l'encant de les obres úniques. És una novel·la agosarada, plena de novetat. Amb un estil lleuger i fresc, recrea la riquesa del món infantil, aquella mirada primigènica, gairebé amoral, amb què un nen s'afronta al món. Però la seva força imaginativa i el seu humor transcendeixen les fronteres de la literatura infantil. Charles Lutwidge –que va escriure amb el pseudònim Lewis Carroll–, posseïa un talent especial per comprendre els nens i fer-se estimar per ells. Professor de matemàtiques, solter, profundament religiós, va passar tota la seva vida d'adult enclaustrat en un dels elegants *college* d'Oxford.

Va ser justament allà, en una excursió pel riu Tàmesi amb les filles del rector Liddell, la Charlotte, l'Alice i l'Edith, on va néixer la història. Veient les noies avorrides, Charles va improvisar un conte: una nena somnia que se-gueix un conill blanc i cau en una llodriguera que l'endinsa en un món de meravelles. L'estada en aquest país ple d'animals parladors la fa viure coses extraordinàries: creix o es fa petita, segons què menja, va a una festa de folls que prenen te o parti-

cipa en una partida de croquet amb la malvada Reina de Cors. Els personatges que s'hi troba són obstinats –l'Erugot que fuma pipa, el Barreter que sempre està prenent te, la Reina de Cors que talla caps–, però Alicia no s'acoquina davant cap, manté amb valentia les seves conviccions humanes fins que acaba despertant-se del somni. El relat va agradar tant a les noies que Charles, de retorn casa, el va escriure i il·lustrar amb diversos dibuixos. El gran èxit del llibre el va dur a una segona part, *Alicia a través del mirall*, el 1871.

La infantesa i el terror

S'ha dit que en les novel·les de Carroll s'expressa com enlloc el terror que produeix a un nen l'experiència de créixer. Només cal pensar en les potents imatges d'Alicia quan, després de beure de l'ampolleta, es va fent petita fins a poder passar pel pany d'una porta o es va fent gran

Imatge promocional d'una de les últimes versions cinematogràfiques del clàssic de Carroll, en aquest cas dirigida per Tim Burton. A sota, la primera edició en català, del 1927, traduïda per Josep Carner / ARXIU

nostra, pertany al nostre món, hi simpatitzem immediatament.

Un món nou amb lleis noves

Alicia es troba en un món d'animals, més intuïtiu, més salvatge, i una manera d'adaptar-s'hi és justament no confessar que prové d'un món en el qual els animals es mengen o es maltracten. El gran encert de Carroll és que aconsegueix situar Alicia en una zona de frontera: és capaç de passar del món infantil al món adult, perquè nés a mig camí, té un peu a la consciència adulta que li permet veure com a meravellós el món dels nens, i l'altre és encara entre els nens, pot participar-hi. Si només fos una nena no podria discernir-ho, si fos una adulta no entendria els nens, però està entremig –com hi estava Carroll– i això la fa una privilegiada.

Les normes que regeixen el país de les meravelles són fascinants, han de captivar per força tots els nens del món a cada generació. Per exemple, quan la Llebre de Març li diu que una nena treia melassa d'un pou i tot de coses que comencen amb la lletra ema, Alicia pregunta per què totes les coses han de ser amb la ema. I la Llebre de Març li contesta: "Per què no?" La partida de croquet que juga la Reina de Cors és com la nostra, però per comptes de boles de croquet hi ha eriçons, els ponts es fan amb cartes que es mouen i els flamencs fan de pals. Tot és diferent però igual alhora, i això ho

fa paradoxal. Quan demana indicacions al Gat de Cheshire aquest li diu: "Cap a aquesta direcció, hi viu un Barreter, i en aquella altra, hi viu una Llebre de Març. Pots visitar el que vulguis: tots dos són bojos." I la pobra Alicia diu: "Però jo no tinc pas ganes d'estar entre bojos", però el Gat replica amb molta saviesa: "Oh, no hi pots pas fer res, tu. Tots som bojos, aquí: jo sóc boig i tu ets boja."

És un dels llibres més citats a Occident

De fet, les paradoxes comencen només caure per la llodriguera. La caiguda sembla no acabar-se mai i el narrador apunta: "O bé el pou és molt fondo o bé ella queia molt a poc a poc." És d'aquells enganys dels titts que ens desarmen, com quan els antics que no disposaven de telescopis deien: "O bé les estrelles són grans i estan molt lluny o bé són molt a prop i són petites", no hi ha manera d'esbrinar-ho sense referències. Però les paradoxes no es limiten al món físic, també el món de la paraula nés ple. Quan Alicia li diu a la Llebre de Març: "Dic

el que penso, o penso el que dic, és el mateix", la Llebre li respon que no és el mateix dir "m'agrada el que em donen o em donen el que m'agrada".

Un autor més del XX que del XIX

Tots aquests jocs amb el cos, l'espai i la paraula fan pensar en les avantguardes del segle XX. La potència d'una obra com *Alicia al país de les meravelles* potser rau que s'expressa amb la narrativitat del segle XIX, però el seu esperit pertany al segle XX. Escriu en els temps d'Hugo, Dickens, Zola, Dostoievski i, tanmateix, fa pensar més en Freud, en el surrealisme, en la filosofia del llenguatge, en el teatre de l'absurd i fins i tot en Kafka. És clar que també podria recordar *Els viatges de Gulliver*, de Jonathan Swift, escrit un segle abans, però Gulliver, el protagonista, sempre és ell mateix, són els països que visita on hi ha lilliputencs o gegants. A *Alicia al país de les meravelles* és la protagonista mateixa qui creix i decreix i, per tant, tot és molt més relatiu, és la relativitat de principis del XX, que apareix també en el temps, en aquesta casa del Barreter on sempre són les sis, l'hora del te.

Lewis Carroll, autor i fotògraf

Carroll va ser un home extraordinari. Encara que no hagués escrit mai els seus llibres per a nens, continuaria gaudint d'un lloc en la cultura en més d'una disciplina.

Una de les il·lustracions de l'edició anglesa original, amb els famosos dibuixos de John Tenniel (1820-1914). A sota, una versió de Disney i una d'una minisèrie / ARXIU

Va escriure més de tres-cents articles, fou el pioner de la fotografia artística i ha estat reconegut com el millor fotògraf de nens del segle XIX. A més de les aportacions en matemàtica, va advocar a favor dels avantatges de la vacunació, va defensar el teatre

com a font d'entreteniment, malgrat l'oposició religiosa, i va contribuir a fundar una escola que, més tard, es convertiria en la Royal Academy of Dramatic Art.

Tenia la casa plena de trens, nines, miralls que deformen el que s'hi reflecteix,

ossos, granotes i conills mecànics, una col·lecció de caps de música i un ratpenat fabricat per ell mateix que volava. Això encantava les nenes: les feia posar entre les joguines per fotografiar-les. També les retratava en places i teatres, i prometia un àlbum a la família. Va fer nus, però va destruir-los gairebé tots, com les pàgines del seu diari personal que parlaven d'això. Era un victorià auster i la seva extrema imaginació engendrava fantasies sexuals que anaven més enllà del que ell considerava acceptable. Controlava els seus impulsos de dia, però patia de nit. Era un home turmentat, rere la seva plàcida existència hi havia un gran desordre emocional. En el seu diari demana indulgència a Déu per això.

Influències de tota mena

La influència d'*Alicia al país de les meravelles* i *A través del mirall* és enorme. A més de fer-se'n un munt de pel·lícules, ballets, cançons i adaptar-se al teatre –se'n va fer una versió al Teatre Lliure el 2009 dirigida per Carlota Subirós–, grans escriptors del segle XX han parlat sobre Carroll i n'han reconegut la influència: Auden, Chesterton, Joyce, Nabokov, Woolf, Borges... Leonard

La primera traducció al català és de Josep Carner

Bernstein va educar els seus fills amb els llibres d'Alicia. No només ha inspirat escriptors, també artistes, lingüistes, filòsofs, psicoanalistes i científics.

La primera traducció al català la va fer Josep Carner el 1927, amb il·lustracions de Lola Anglada i publicada per Mentora, amb el títol *Alicia en terra de meravelles*. La segona traducció, obra de Salvador Oliva, és de 1996. La va publicar Empúries amb el títol *Alicia al país de les meravelles*. Finalment, el 1990, Barcanova en va publicar una nova edició, traduïda per Víctor Compta, amb el títol *Les aventures d'Alicia*, que inclou *Les aventures d'Alicia en terra de meravelles*, *A través del mirall* i *Allò que Alicia va trobar a l'altra banda*, i conserva les il·lustracions originals.

Per què Lewis Carroll va escriure una obra tan original i revolucionària com aquesta? Al final de la seva vida va deixar escrit: "Els motius d'un relat com aquest no es poden ni necessiten ser posats en paraules. Per a aquells per a qui un nen és un llibre segellat, per a aquells incapaçs de veure què hi ha de diví en un somriure infantil, serien vans; i qui hagi estimat una sola vegada de debò un nen no els necessita." *